

Леві-Іцхак Бен Меєр (Бердичівський)

1740 – 1809 р. р.(5500 – 5570 р. р.)

Анотація: В статті надаються біографічні факти з життя відомого хасида Леві-Іцхак Бен Меєра (Бердичівського). В статті йдеться про його діяльність в м.Бердичеві і місце його поховання.

Ключові слова: цадик, рабин, проповідник, усипальня.

Бердичів завжди вважався значним єврейським культурно-релігійним центром.

Перші згадки про заснування в Бердичеві кагалу відносяться до 1712 року.

Леві-Іцхак Бен Меєр (Бердичівський) хасидський цадик та равин, один з найбільш відомих представників хасидизму кінця XVIII – XIX ст.ст.. Народився в містечку Гусаков на Галичині (ймовірно, це сучасне містечко Гусятин Тернопільської області) приблизно в 1740 році в сім'ї рабина. По батьківській лінії Леві-Іцхаку передувало тридцять поколінь видатних рабинів та знавців Тори.[7]

Леві-Іцхак вивчає Тору у батька, а з дванадцяти – в єшиві(1) міста Ярослава, великого центру єврейської вченості, який розташований північніше Пшемисля. Тут він прославився в якості вундеркінда під ім'ям «ілуй з Ярослава». В 13-літньому віці його приймають в бар-міцва (2). Незабаром після бар-міцви Леві-Іцхак одружується на дочці багатого рабина Ізраеля Переца з міста Любартов. Молода сім'я поселилась поруч з будинком тестя, який прийняв на себе усі турботи по її утриманню. В Любартові Леві-Іцхак займається разом з видатним законовчителем рабином Йозефом Теомім. У 17 років Леві-Іцхак знайомиться з одним з вождів хасидського руху рабином Шмуелем-Шмелке Гурвіцем, який вводить його до кола рабина Доба-Бера (відомого як Магід із Межерича). Леві-Іцхак рано знайомиться з ученням Ізраеля б.Еліезера Баал-Шем-Това і стає одним із учнів його послідовника Доба-Бера. Леві був одним з небагатьох учнів, що зумів досягнути заповітну сутність вчення Магіда та долучитись до його духовного світла. Так Леві-Іцхак

стає ревним хасидом і одним із засновників хасидизму в Центральній Польщі, сприяє його зміцненню в Литві і розповсюдженню цього руху в Україні.[2]

Хасидизм – масовий релігійний рух євреїв Східної Європи, за яким ідеал благочестя полягає не в аскетизмі та замкнутості, а й в активній участі в житті. Хасиди суворо дотримувались всіх приписів релігії, вірувань та ритуалу; нововведення відносились до устрою життя та форм суспільно-релігійного керування.[3] Ядром хасидського руху була особлива община, яку очолював цадик-праведник, який згідно хасидським віруванням, постійно знаходиться в спілкуванні з Богом і виступає посередником між Ним і народом. Прихильники хасидизму групувались навколо «дворів» цадиків, створюючи єдину суспільну групу. Хасидизм сприяв послабленню авторитету рабинів, місце яких зайняли цадики. Їх авторитету мали підкорятись навіть заможні та вчені талмудисти.

Ще за часів навчання у Магіда Леві-Іцхак багато подорожував по Україні та Галичині, збирав кошти на допомогу нужденним, на придане для бідних наречених та для викупу з боргової тюрми розорених орендарів.

У 1761 році 22-річний рабин Леві-Іцхак став головою рабинського суду у містечку Річвель, він змінив на цьому посту старшого друга рабина Шмуеля-Шмелке Гурвіца. Декілька років потому він очолював общину містечка Желехув, що повністю противників хасидизму.

У 1772 році з ініціативи Віденського гаона розпочалося гоніння на хасидів, повсюду в Литві проходили розшуки «єретиків», відкрилась також релігійна направленість Леві-Іцхака. В часи гонінь його лишають посади рабина і під тиском противників хасидизму він змушений був покинути релігійні общини.

У 1775 році Леві-Іцхак все ж стає головним рабином міста Пінськ, який розташований на півдні Полісся. Але улітку 1784 року, після того, як на протязі декількох років рабин Леві-Іцхак продовжував настільки ж наполегливо, як і в Желехуві, розповсюджувати хасидське вчення, його також виганяють і з Пінська.[6]

У 1785 році 45-річний рабин Леві-Іцхак стає головним рабином в Бердичеві.[3] В останній чверті XVIII ст. Бердичів став одним з центрів хасидизму на Волині та Центральній Україні, а після 1793 року (другий розподіл Польщі) – на території Російської імперії. На ті часи Бердичів був значним економічним та культурним центром України. В 1765 році по офіційному перепису населення в Бердичеві налічувалось 1220 євреїв, а в 1787 р. – 1500. Саме у Бердичеві рабин Леві-Іцхак знайшов відданих, люблячих його євреїв, які бачили у ньому свого Наставника, Учителя і Батька. Він славився своєю ученістю та заслужив загальну симпатію простоті спілкування. Він багато подорожував, збираючи кошти на благодійні потреби, проповідуючи євреям радість здійснення милосердя

(мицвот).[1]. Він ставив вище всього любов до кожного єврея, підчеркуючи добро в ньому. У своїх подорожах він завжди оточений людьми, він запалював їх серця своєю любов'ю до Всевишнього та бажанням слугувати Йому.

Рабин Леві-Іцхак молився вкрай емоційно, з голосними вигуками та риданням – його плач, який виходив з глибини душі, підіймався до Небес: навіть найбільш приземлені і черстві люди плакали і досягали справжнього каяття, молячись поряд з ним. Його звичним зверненням до Бога було слово на ідиш – «Дер Баремдікер» (Милосердний). Розповідають, що одного разу бердичівський чиновник, який здійснював реєстрацію єврейського населення, зайшов до рабина Леві-Іцхака та попросив вказати його прізвище. Рабин Леві-Іцхак, занурений у молитву, декілька разів голосно повторив слово «Дер Баремдікер». Чиновник вирішив, що це і є відповідь на його питання і зареєстрував сім'ю рабина під таким прізвищем. Деякі його нащадки, опинившись в Ізраїлі, перевели це прізвище на іврит і називали себе «Рахмані». Існує й інша версія походження прізвища Дербаремдікер: нащадки рабина отримали це прізвище на честь початку кожної молитви, написаної рабином Леві-Іцхака.

Рабин Леві-Іцхак став одним з духовних лідерів свого покоління – тисячі хасидів приїжджали до нього за порадою та настановами. Духовна спадщина рабина Леві-Іцхака відображена в його книзі «Святості Леві», побудованій у відповідності з порядком недільних глав П'ятикнижжя. Книга «Святості Леві» була видана в 1798р., до неї увійшли в основному проповіді, які бердичівський цадик промовляв по суботах, під час третьої трапези. У книзі отримало свою подальшу розробку вчення про цадика, що зайняло в хасидизмі одне з центральних місць. Книга витримала численні перевидання і стала класикою хасидизму.

Не сторонився Леві-Іцхак і мирських справ. Так, у 1802 році рабин Леві-Іцхак скликав збори російських рабинів для обговорення питання щодо рішення уряду про заборону мешкати євреям у селах. На відміну від других хасидів Леві-Іцхак дозволив відвідувати синагогу простому народу. В 1807 р. він почав закликати жертвувати кошти на російську армію для боротьби з Наполеоном.

В родині рабина Леві-Іцхака було п'ятеро дітей: три сина та дві дочки. Старший, рабин Меір, помер ще за життя батька. Другий син, рабин Ісруель, був рабином міста Піков. Після смерті батька він зайняв місце рабина Леві-Іцхака в Бердичеві. Третій син – рабин Доб Беріш. Одна дочка Леві-Іцхака стала дружиною рабина Йосефа Бініма, друга дочка стала дружиною рабина Натана з Кожниць.[4]

Леві-Іцхак Бен Меєр помер в жовтні 1809 року в Бердичеві після нетривалої хвороби. В1811 році в Бердичеві були посмертно видані рукописи Леві-Іцхака , його життю та ученню присвячені численні твори прози і поезії на івриті та ідиш.[5]

Після смерті рабина Леві-Іцхака в Бердичеві більше не було головних рабинів. Таке рішення було прийнято жителями Бердичева в знак своєї любові до нього, і його повний титул «рабина міста, який очолює суд» не був більше дарований нікому.

Він був похований в південно-східній частині єврейського кладовища, на могилі було споруджено кам'яний шатер-усипальню у вигляді печери єврейських патріархів, без усякого напису, як він і заповідав. В одному відділенні знаходилась могила рабина та його синів, у другому відділенні – дружина та дочки. Це кладовище було закладено у кінці XVIII століття (останні поховання датуються листопадом 1973 року). На сьогодні на території кладовища збереглось понад 500 поховань, воно має не чітку прямокутну форму. Надгробки на могилах – переважно вилиті з вапна та цементу, тесані та різьблені з каменю (вапняк, граніт), виготовлені бердичівськими майстернями у XVIII – XIX ст.ст.. Їм притаманні художні композиційні форми традиційних біблійних сюжетів та талмудських емблем. Більшість з них мають форму «валянка», з обов'язковим поверненням ступні на захід, або дерева зі зрубаним гіллям, включаючи в свою орнаmentaцію племінні тотеми, рослинні емблеми та символи. На кладовищі ховали не лише міських євреїв, тут знаходяться могили багатьох відомих релігійних діячів – цадиків і рабинів з інших містечок Волині.

В роки Великої Вітчизняної війни цвинтар уцілів. За радянських часів в роки релігійних гонінь усипальня прийшла в занепад та була розібрана.

Сучасна усипальня Леві-Іцхака Бердичівського побудована у 1991 році на кошти ізраїльського мільонера Нахмана Ельбаума розміром 8,00м x 7,50м.

У ній розміщені могила цадика, праворуч – могили родичів-чоловіків, а ліворуч – могили його учнів. Біля узголів'я цадика стоїть урна для записок до цадика, трохи вище на стіні розміщені три полицьки для свічок, на середній з них свічка горить постійно. Перед могилами – поміст для молитов.

У 2007 році пройшла реконструкція усипальні та прилеглої до неї території були зведені нові стіни поверх старих (старі згодом розібрали), встановлена огорожа.

На території кладовища знаходиться також сімейна усипальня Макарівського рабина (згодом Бердичівського) Мойше Мордехай Тверського (1844-1920). У 2010 році на кладовищі було віднайдено могилу рабина Шмар'є(Шмерла), сина рабина Аврума-Елі з брацлавських хасидів(помер 4 листопада 1910р.). До 100-річчя з дня його смерті могила рабина була відреставрована та поряд з нею встановлена таблиця з присвятним написом.[8]

На сьогодні могила Леві-Іцхака Бен Меєра Бердичівського залишається місцем паломництва хасидів з усього світу. Щороку тисячі прочан-хасидів приїждять поклонитися великому проповіднику.

Джерела та література:

1. Брокгауз Ф.А. Энциклопедический словарь. СПб., 1910. – С.204-205.
2. Еврейская энциклопедия. Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем. – Т.IV. – СПб., 1911. – С.214.
3. Елисаветский С.Е. Бердичевская трагедія (документальное повествование). Киев, 1991 – С.8-9
4. Івашенко О.М., Поліщук Ю.М. Євреї Волині (кінець XVIII – початок XIX століття). – Житомир, 1998. – С.113.
5. Костриця М.Ю. Постаті землі Бердичівської: Історико-краєзнавчі нариси. У 2-х тт. - Житомир: Косенко, 2005. – Т.2, С.8-12.
6. Краткая Еврейская Энциклопедия. Т.4.-Иерусалим,1988.- С.724 - 725.
7. Субботин А.П. В черте еврейской оседлости. – Вып.II.- С.-Петербург, 1890. – С.97 – 124.
8. Ходоровський Ю. Бердичів в історичному середовищі // Архітектура України, 1991, №5. – С.27.